

DİLEK SÖZLERİNE KENTSEL ALANDA YENİ SÖYLEM: ELEKTRONİK POSTA DUALARI

New Discourse of “Wish Words” in Urban Area: Electronic Mail Prayers

Derya TÜZİN*

ÖZET

Bütün sözlü yaratılar gibi halk dilinde şekillenmiş olan temenni-dilek sözleri, dua ve beddualar kentsel alanda varlıklarını nasıl korumaktadır? Dilek sözleri olan dua ve bedduaların insanların yaşam koşullarının zamanla değişmesiyle uğradığı değişikliklerin inceleneceği bu yazıda, çağımızın en önemli iletişim araçlarından biri olan elektronik postaların bu değişimdeki rolü sorgulanacaktır. Elektronik posta yoluyla çoğalan yeni dua ve beddua formu, belli sayıda kişiye gönderilmesi halinde dilek ve isteklerin kabul olacağı, gönderilmemesi halinde ise türlü belalara uğranacağı düşüncesinden yola çıkılarak hazırlanmış ve dolaşıma girmiştir. Bu şekilde dolaşıma giren ve pek çok insanın da kayıtsız kalamadığı elektronik posta dualarından verilen örnekler kimi zaman insanların dinî duygularını güçlendirmek kimi zaman insanları umutlandırmak ve genelde de tatsız bir şaka olarak ortaya çıkmaktadır. Dilek sözlerinin kentsel alanda yaşadığı bu değişiklik, folklor ürünlerinin varlıklarını sürdürebilmek için zamanla birlikte çeşitli biçim ve içerik değişikliklerine uğramasının bir örneği olarak görülmelidir. Dilek sözlerindeki biçim ve içerik değişimi kitle iletişim araçları ve yaşam koşullarındaki değişiklikler nedeniyle kaçınılmaz görünmektedir.

Anahtar Kelimeler

dua, beddua, elektronik posta.

ABSTRACT

How do “wish-desire words”, prayers and curses which have been formed in common language likewise all the verbal creations, protect their existance in urban area? In this article on which the prayers and curses, are both wish words, and their changes which are similar to people’s living conditions will be examined, it will be asked that how important is electronic mails’ role in that change as one of the most important communication tools. This new form of prayers or curses which are populated and circulated by e-mails are prepared with the thought of that they will be accepted in case they will be sent to a group of people, if not, several misfortune will be confronted. The samples of electronic mail prayers sometimes occur in order to strengthen people’s religious sense, sometimes in order to give people some hope or, generally, may occur as an unpleasant joke. In the urban area, this kind of change of the “wish words” can be seen as a sample of the change in the folk product’s forms and contents due to continue their existance with the change of time. The formal and the contextual change of the “wish words” seems unavoidable because of the changes in communication ways and living conditions, but still this change contributes an opportunity to the existance of folklore in different ways and this is the main subject of this article.

Key Words

prayer, curse, e-mail.

“Folklor ürünlerinin zaman içerisinde değişim ve dönüşümü ne şekilde olmuştur ve bu değişim ve dönüşümün yönü, sebep ve sonuçları nelerdir?” sorularından hareketle, folklor ürünü olan ve varlığını hem geleneksel kalıplar dahilinde hem de dönüşerek yeni bir forma girip sürdüren “alkış ve kargış”lar üzerinden çözümlemeye çalışılacak olan bu yazıda, kentsel alanda, teknolojiyle birlikte yaşanan dönüşüm sorulanacaktır.

Dilek sözleri olan alkışlar ve kargışlar, dua ve beddua olarak da adlandırılır.

İnsan, doğası gereği ilk çağlardan itibaren kendisini güçsüz ve aciz hissettiği her durumda, kendisinden daha güçlü olduğuna inandığı doğüstü güçlerden ya da tanrıdan dua yoluyla yardım dilenmiştir. Sami Akalın da, *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar* adlı eserinde bu duruma dikkat çeker:

Psişik yönümüzün en güçlü duygusu da korkudur. Korkunun temeli güvensizliğe dayanır. Max Scheler, insanın Tanrı’ya olan gereksinmesini, kozmostaki yerinin küçüklüğüne bağlar: “İnsanın insanüstü,

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (tuzin@bilkent.edu.tr)

dünya üstü, her şeye gücü yeten, aynı zamanda iyilik ve bilgeliğin kendisi olan bir kuvvete sığınmak, dayanmak ihtiyacı o kadar büyüktür ki, bunun insanın henüz autonom olmadığı çağlarda onun anlayış ve düşünme kabiliyetinin bütün setlerini parçalayıp yıkamamasına imkân yoktur.” [...] İlkel insan, kendisini her türden görünür ve görünmez tehlikelerle çevrelenmiş hisseder. O bu tehlikeleri, yalnızca fiziksel araçlarla alt edebileceğini umamaz. Dünya ona göre cansız veya dilsiz bir şey olmayıp işitebilen ve anlayabilen bir şeydir. Bu nedenle doğanın güçleri eğer kendilerinden uygun şekilde istenirse yardımcıları esirgemezler.” (64-5)

Genel olarak insanların gereksinim ve korkularından doğan dualar ilk çağlardan günümüze varlıklarını değişik biçimlerde ortaya koymuş; günümüzde kentsel alanda da yine farklı bir boyuta taşınmıştır. Sami Akalın, “Türk halkı, alkış ve kargış olarak geçmiş yüzyılların kültür kalıntılarını kullanmakla birlikte, çağdaş yaşayışın getirdiği yeni kavramlar ve nesnelere ilişkili yeni alkış ve kargışlar da yaratabilmektedir (59)” derken, alkış ve kargışların zaman içerisinde şartlara bağlı olarak değişimine dikkat çekmektedir. Teknoloji ve bilim çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılda insanların büyük çoğunluğu cep telefonları, televizyon, bilgisayar gibi önemli kitle iletişim araçlarıyla kendilerini ifade ederken, folklor ait unsurların da bu araçlar vasıtasıyla daha hızlı dönüştüğünü savunmak yanlış olmayacaktır. Son zamanlarda elektronik posta yoluyla hızla yayılan dua ve beddualar folklorik değişimin habercisidir. Bu postalar, “alıcı tarafından ne kadar çok insana ulaştırılırsa o kadar çabuk dileklerinin olacağı, başkalarına aktarılması halinde ise, türlü belalara uğranacağı” şeklinde bir içeriğe sahiptir ve zincirleme olarak çoğalan bilgisayar merkezli bu yeni dua-beddua formu, folklor ürünlerinin kentsel alandaki yeni konseptine dair ipuçları verir niteliktedir.

Elektronik posta ile dolaşıma giren ve birçok insanın da “korku” nedeniyle kayıtsız kalamadığı bu dua ve beddualar çok çe-

şitlidir. Aşağıdaki örnek bu formun sadece bir yönünü sergiler:

“Bismillahirrahmanirrahim, Vela havle vela kuvvete illa billahi aliyyil azim. Allahümme inni esabet ya kadümü ya da-imü yasekde yeus yabudu ya samedü ya hayyümü ya kayyümü yazel celali ve ikram fiin teccihan fevui hasilla hala ihake ilahu aleyni teveknül tüve hüverabbilazim.” Bu dua kimin eline geçerse 7 kapiya dağıtsın muradı olur. Duayı 7 gün içinde çıkarsın o gün neler neler olacak göreceksiniz. Allah duanızı kabul etsin. Amin.

İlk söyleyeni bilinmeyen yukarıdaki duanın şartı, yedi kapiya ya da yedi e-mail adresine dağıtılmasıdır! Dua ve bedduaların her ne kadar yukarıda korku ve gereksinim kaynaklı olduğu söylene de elektronik posta ile çoğalan formunun farklı yorumlara açık olduğu görülmektedir. Teknolojiyle birlikte sözlü iletişimin azalması, kent yaşamının ağır koşullarında insanların yalnızlık duygusunun körüklenmesi ve bu yolla bir çeşit paylaşım sağlandığına dair inanç, insanlardaki din korkusunun canlı tutulması ya da sadece eğlence amaçlı üretildikleri düşünülebilir. Genelde dinî bir içerik kazandırılan bu dualarda verilen bilgilerin doğruluğu tartışmalıdır. Örneğin yukarıdaki duaya, tarama yapılan temel dinî kaynakların hiçbirinde rastlanmamıştır. Rasgele yan yana dizilmiş olan Arapça kelimelerle bir dua formu oluşturulmuş, kelimelerin imlâsına dikkat edilmemiştir. Zaten burada amaç duanın doğruluğu değil, insanlar üzerinde biçimiyle yapmış olduğu etkidir.

Aşağıdaki elektronik posta duasında da, içerik deformasyona uğramıştır. Verilen bilgi ve dua olarak yazılmış metin, anlamlı bir bütünlük taşımaz:

HZ. MUHAMMED (S.A.V.)’DEN GEÇSE DAGDAN TASTAN BU İSTEN HU ALLAH LA İLAHE İLLALLAH RESULULLAH SALET ET SAYITLA SEN GÖLGESİNDE SEN MURADIMI KABUL EYLE MELEKLERİN DUASIYLA KAR YAĞDIR SUYA HIKMETİNLE AMİN Bu dua 1831 yılında birinin eline geçmiş 7 kapiya da gitmiş zengin olmuş. Bir zengininin eline geçmiş yırtıp atmış, o gece evi yanmış. Bir fakirin eline geçmiş inan-

miş çok sevinmiş parası olmuş, çocuğu olmayanın eline geçmiş çocuğu olmuş. Bu dua kimin eline geçerse bununla birlikte 2 gün içinde 6 tane dağıtsın 4 gün içinde ne olacağını görecekisiniz.

Görüldüğü üzere inanılması ve söylenenin yapılması halinde dileklerin olacağı, aksi halde türlü belalara uğranacağı ifade edilmekte, okuyan insanın kayıtsız kalmaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Burada amaç dinî duyguları uyandırmak ve bu yolla inancı güçlendirmek, göle çalınan maya gibi “ya tutarsa” umudunu yaymaya çalışmaktır.

Dinî amaçları olmayan ve şaka niyetli yapıldığı düşünülebilecek elektronik posta duaları da vardır:

Bu mesajı kucaklanmayı hak ettiğine inandığın herkese gönder. Dikkat! Eğer bunu dikkate almazsan büyük aşkın senden nefret edecek ve sen 4000 gün olumsuzluklarla karşılaşacaksın!! Zinciri bozduğun takdirde ömür boyu olumsuzluklarla karşılaşacaksın (gerçekten!). Onun için bu maili 11 kişiye gönder.

Geleneksel kalıpların ancak dönüşerek varlıklarını sürdürebilecekleri düşüncesi mi, yoksa teknolojik araçların bilinçsiz kullanımı mı söz konusudur? Teknoloji ile birlikte sözlü ve yazılı kültürün yok edildiği ve buna bağlı olarak şiddetin arttığını savunduğu eseri *Öküzün A'sı*'nda Barry Sanders, bilgisayarı şöyle tanımlar:

Bilgisayar popüler eğlence araçları ailesine, televizyonla başlayıp video oyunlarına, ev eğlence merkezlerine ve video kasetlere kadar uzanan küçük ekranlı oyuncaklar familyasına aittir. Gerçekten de araştırmalar kişisel bilgisayar sahibi olan kişilerin büyük bir bölümünün bu bilgisayarı yazı yazmak için değil oyun oynamak için kullandığını gösteriyor. (143)

Bu e-maillerin, Sanders'in de belirttiği gibi, bilgisayarın amacı dışında kullanılmasından dolayı çoğaldığı düşünülebilir. Ancak, günümüzde kentsel alanda hızla yayılan kapitalizm destekli tüketim anlayışının da göz önünde bulundurulması gerekir. John D. Dorst “Postmodernizm ve Folklor” adlı yazısında, bu kültürel mantığın temelinde Jameson'ın da dediği gibi,

“derinsizlik”in bulunduğu vurgu yapar:

Frederic Jameson postmodernliği, kapitalist üretim biçiminin günümüzdeki durumunun “kültürel mantığı” için bir ad olarak kullanmaktadır. [...] Jameson, bu kültürel mantığın belirleyici özelliğini ince bir biçimde her yana yayılan bir “derinliksizlik” [depthlessness] olarak adlandırmaktadır. [...] Derinliksizlik, yayılmacı ama odaklanmış duygusal kayıt biçiminde, bütün bu söylemlere karşı anlamsız bir ironik duruş olarak da düşünülebilir. (58)

Bütün sözlü yaratılar gibi, halk dilinde şekillenmiş temenni-dilek sözleri olan dua ve beddualar kentsel alanda yeni bir söylem çerçevesinde ortaya çıkmakta ve aslında şekli ne olursa olsun işlevini korumaktadır. Amaç, dua ve beddua da bulunmaksa bu işlev farklı bir biçimde de olsa gerçekleşir. Sözlü iletişimin yaygın olduğu dönemlerden, yazılı kültürün yaygınlık kazandığı dönemlere ve iletişimi yöntem ve hızının baş döndürücü bir seviyeye ulaştığı günümüze kadar çeşitli değişikliklere uğramış olan folklor ürünleri için bu değişim kaçınılmazdır. Sözlü yaratılar olan dua ve beddualar teknolojik gelişmelere de uyum sağlamış ve bu yeni form içerisinde de yaşam olanağı bulmuştur. Kentsel alanın folklorla “yarar”ı ya da “zarar”ı da bu bağlamda düşünülmelidir. Her iki düşünce biçimde de bu ürünlerin varlıklarını sürdürdükleri bir gerçektir. Kültürlerin iç içe geçtiği ve aktarımın hızlı olduğu yeni çağda bazı kalıpların şekil değiştirmesi, başka kültürel kodlarla kaynaşarak dolaşıma girmesi normal karşılanmalıdır. Bu durum, her ne kadar bu folklorik ürünlerin derinliksizleşmesi sorunuyla ortaya çıkıyorsa da, şimdilik öne sürülen nedenlerden dolayı kaçınılmaz bir durum gibi görünmektedir.

KAYNAKLAR

- Akalın, Sami. *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*. Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları: Ankara, 1990.
- Sanders, Barry. *Öküzün A'sı*. Çev. Şehnaz Tahir. Ayrıntı Yayınları: İstanbul, 1999.
- Dorst, John D. “Postmodernizm ve Folklor”. Çev. Serpil Cengiz. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Haz: Gülin Ögüt Eker vd. Milli Folklor Yayınları: Ankara, 2003. 56–60.